

TURISTIČKI TIME OUT - TRENUTAK ZA NOVO PROMIŠLJANJE TURIZMA I PROSTORA

TURIZAM, POLITIKA I PROSTORNO PLANIRANJE

- Doc. dr. sc. JASENKA KRANJČEVIĆ:

Je li vrijeme za preispitivanje prostornog planiranja turizma Hrvatske?

Pitanje za diskusiju: *U kojem smjeru bi trebalo ići preispitivanje odnosa turizma i prostora?*

PROSTOR KAO TURISTIČKI PROIZVOD

- Dr. sc. NEVEN IVANDIĆ / Mr. sc. NEDA TELIŠMAN – KOŠUTA / Dr. sc. HRVOJE CARIĆ:

Suvremeno poimanje turističkog nosivog kapaciteta kao platforme za održivi destinacijski menadžment

Pitanje za diskusiju: *Što govori u prilog tezi da će doći do brzog oporavka globalnog turizma i kako u tim uvjetima obuzdati obiteljski rast smještaja u Hrvatskoj?*

- Dr. sc. EDUARD KUŠEN:

Pogled unatrag – osmišljeno turističko prestrojavanje

Pitanje za diskusiju: *Može li koncept turističke atrakcije biti temelj za uređenje "sektora turizma"?*

TURIZAM I PRIMARNA PRIRODA

- Dr. sc. HRVOJE CARIĆ / Dr. sc. DARIO OMANOVIĆ / Dr. sc. NEVEN CUKROV:

Ekološki otisak nautičkog turizma

Pitanje za diskusiju: *Kako riješiti pitanje sezonalnog zagađenja bakrom u kontekstu razvoja nautičkog turizma?*

SAŽETCI

TURISTIČKI TIME OUT - TRENUTAK ZA NOVO PROMIŠLJANJE TURIZMA I PROSTORA

- **Doc. dr. sc. JASENKA KRANJČEVIĆ dipl.ing.arh.**

Institut za turizam

Je li vrijeme za preispitivanje prostornog planiranja turizma Hrvatske?

U sagledavanju recentnih pozitivnih i/ili negativnih ekonomskih učinaka turizma na ukupno gospodarstvo Hrvatske nameću se brojna pitanja. Zbog velikog udjela turizma u ukupnom gospodarstvu Hrvatske sigurno da je ekonomski učinak turizma važan ali kao da je u medijima izostalo propitivanje odnosa turizma i prostora. Još krajem 2019. često se u stručnim krugovima raspravljalo o *over* turizmu (prekomjernom turizmu). Sada krajem 2020., tj. u tzv. time out-u – je li pravi trenutak za propitivanje postojećeg i utvrđivanje novog odnosa turizma i prostora te koja je uloga države u turizmu?

Poznato je kako je složen odnos između turizma i prostora - iako se ponekad banalizira i iskazuje kroz parcijalne pokazatelje ne sagledavajući uzročno posljedične učinke. Ponekad se olako iznose pojedini kvantitativni podaci kroz površinu turističke namjene, postotak izgrađenosti i neizgrađenosti površina ugostiteljsko turističke namjene, izgrađenosti / neizgrađenosti tehničkom infrastrukturom, brojem prodanih nekretnina, turistički promet, brojem i površinom plaža i sl. Tako npr. središte Opatije nema površine ugostiteljsko turističke namjene – odnosno ima samo stambenu namjenu. Pa bi se moglo zaključiti da se u Opatiji ne odvija turizam prema građevinskom zemljištu. Isto se događa s novosagrađenim apartmanskim naseljima koja se iskazuju kroz stambenu a ne turističku namjenu. Samo ove činjenice ukazuju na potrebu preispitivanja odnosa prostora i turizma.

Iako se određeni kvantitativni pokazatelji (najčešće ekonomski) – što više to bolje – ocjenjuju pozitivno, možemo se također pitati koja je (gdje je) gornja granica pojedinih pokazatelja te imamo li kakav kritički odnos prema tim pokazateljima te dovodimo li ih u neki željeni međuodnos? Također nam nisu do kraja poznati pokazatelji o zaposlenosti u turizmu, turističkom zemljištu, prodaji turističkih nekretnina, eventualnoj špekulaciji zemljišta, kvaliteti prostora, pa sve do korištenja kulturne i prirodne baštine u turizmu, unapređenju ili devastaciji prepoznatljivosti matrice naselja itd.

S obzirom da Hrvatska ima tradiciju prostornog planiranja turizma više od jednog, također se možemo pitati jesmo li nešto naučili iz prošlosti i kako vidimo u budućnosti odnos između turizma i prostora?

Uloga države za neke je više a za neke manje bitna u odnosu turizma i prostora, ali u ovim vremenima pogođenim pandemijom nameće se pitanje je li turizam treba biti isključivo tržišno orijentiran ili treba biti u određenoj mjeri planiran, kontroliran i subvencioniran od države?

Složeni odnos turizma i prostora povezano je i s pravom i s ekonomijom na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini.

- **Dr.sc. NEVEN IVANDIĆ / Mr.sc. NEDA TELIŠMAN – KOŠUTA / Dr. sc. HRVOJE CARIĆ**

Institut za turizam

Suvremeno poimanje turističkog nosivog kapaciteta kao platforme za održivi destinacijski menadžment

Brojne turističke destinacije u Hrvatskoj suočene su s problemom visoke koncentracije turističke aktivnosti kao stanja koje ima za posljedicu smanjenje kvalitete života lokalnog stanovništva, okoliša i/ili doživljaja turista (UNWTO, 2018.). Za očekivati je da će trenutna kriza uvjetovana SARS-CoV-2 imati tek prolazne posljedice koje će se osjećati nekoliko sljedećih godina, nakon čega će se turizam brzo oporaviti i dostići rast koji je ostvarivao i prije (Telišman Košuta, 2020). Stoga se zbog neučinkovitosti upotrebe resursa, varijabilnosti turističke aktivnosti te premašivanja ekološkog i društvenog nosivog kapaciteta destinacija, kao iskaza negativnih aspekta postojećeg modela rasta turističke aktivnosti (Ivandić, Telišman Košuta, 2020), trajno se ponavlja i vremenom eskalira potreba destinacijskog traženja odgovora na pitanje 'koliko je turizma prihvatljivo?' odnosno sagledavanja različitih aspekata nosivog kapaciteta turistički destinacija (Tourism Carrying Capacity Assessment - TCCA). Proces utvrđivanja turističkog nosivog kapaciteta, kao odraz evolucije koncepta tijekom njegova višegodišnjeg teorijskog i praktičnog prapitivanja (vidjeti Mrđa et al, 2014; Carić 2009, 2018), omogućava, naime, prepoznavanje ključnih destinacijskih uskih grla i ograničenja u odnosu na turističko korištenje prostora, infrastrukturne sustave, prirodne i kulturne resurse, ali i utjecaj na kvalitetu života lokalnog stanovništva te kvalitetu doživljaja turista.

U raspravi će se, na primjeru studije slučaja Crikveničko-vinodolske rivijere, ukazati na nužnu međuovisnost definiranja i implementacije turističkog nosivog kapaciteta te planiranja održivog turizma u uvjetima destinacijskih neravnoteža određenih različitim interesima dionika. Pri tome se, kao posebno važno obilježje upotrebe prostora za turističku aktivnost, izdvaja važnost kuća i stanova za odmor (nekomercijalni turistički kapaciteti) te tzv. obiteljskog smještaja (pretežiti dio komercijalnih smještajnih kapaciteta) čije korištenje predstavlja bitno opterećenje za destinacijske resurse. Budući da se radi o turističkim kapacitetima koji generiraju dominantan pritisak na izgradnju građevinskih područja naselja, kao dodatan nezaobilazan element uspješnog destinacijskog menadžmenta naglašava se i važnost te veličina potencijala nove izgradnje, uključujući i novu izgradnju rekonstrukcijom postojećih objekata.

Rad se temelji na projektu Razvoj održivog turizma u PGŽ: Metodološki okvir procjene prihvatnog kapaciteta prostora koji je financiran i izrađen u suradnji s JU Zavod za prostorno uređenje PGŽ. Zahvaljujemo na stručnim doprinosima Vedrani Petrović, mag.oec.spec., Sanji Turk, dipl.ing.arh. te Vedranu Radiću, dipl.ing.građ.

- **Dr. sc. EDUARD KUŠEN, dipl.ing.arh.**

znanstveni suradnik

Pogled unatrag – osmišljeno turističko prestrojavanje

Turizam, čiji je razvoj sve više pratilo zastrašujuće ubrzanje, počeo se otimati egzistencijalnoj samokontroli. Bujale su kontraverze i množili se konflikti, osobito između turizma i prostora. Zavladała je kronična nestašica vremena za rješavanje nagomilanih problema. A onda je, odjednom stao **turistički stroj** Milla i Morrisona: nevjerica, panika, depresija, letargija... nastupio je turistički TIME OUT. Vremena na pretek i što s njim? **TURISTIČKO PRESTROJAVANJE!**

Stručno i znanstveno angažiranje može krenuti u dva osnovna smjera:

- **RUTINSKO UNAPRIJED**, razvoj turizma po mjeri postkovidalnog društva
- **KRITIČKO UNAZAD**, svi izazovi i kontraverze zahuktalog turizma, sada leže razbacani u najoštećenijim dijelovima turističkog organizma. Njihovom identifikacijom, evidencijom, vrednovanjem i kritičkom prosudbom, mogla bi se osigurati osnova za **POSTKOVIDALNI TURIZAM**.

Budući da definiranje značajki postkovidalnog društva, danas predstavlja čistu „znanstvenu fantastiku“, to bi bilo racionalnije težište predstojećih istraživanja staviti na sve probleme koje uzrokuju dobro znani mainstream konflikti, ali i brojne anomalije u turizmu i u vezi s turizmom i prostorom, a za koje se nikad nije našlo vremena da se elaboriraju i implementiraju.

Neke primjere za temu **KRITIČKO UNAZAD** autor je koristio iz Rukopisa drugog izdanja vlastite knjige „Turistička atrakcijska osnova“ (2002). Primjerice, kompleksno značenje i važnost sintagme **TURISTIČKIH PRIVLAČNOSTI** (različiti stadiji turističkih atrakcija), njihova važnost u jedinstvenom „turističkom sustavu“ (sam turizam nije izborio status sustava), neravnopravnost turističkog sustava u odnosu s nekim drugim sustavima kada je u pitanju upravljanje i zaštita turističkih privlačnosti te vođenje dokumentacije turističkih atrakcija čiji su prikupljanje i digitalizacija zapušteni u odnosu na druge, prostorno uređene sektore.

- **Dr. sc. HRVOJE CARIĆ / Dr. sc. DARIO OMANOVIĆ / Dr. sc. NEVEN CUKROV**

Institut za turizam / Institut Ruđer Bošković / Institut Ruđer Bošković

Ekološki otisak nautičkog turizma

Intenzitet nautičkog turizma u Hrvatskoj rapidno raste i posljedično su najatraktivnija, a često i najosjetljivija područja pod velikim sezonskim pritiscima. Turistička plovila utječu na okoliš ispuštanjem onečišćujućih tvari u vodu i zrak te imaju negativan utjecaj na morske organizme i njihova staništa. Utjecaj ekološkog stresa uvelike se razlikuje ovisno o veličini i vrsti plovila i broju posjetitelja, a obuhvaćaju: otpad, emisije u zrak, otpadne vode, protuobraštajne premaze, naftu i druge ugljikovodike, sudari i fizičke smetnje, zagađenje bukom, te svjetlosno onečišćenje (Carić 2010, Carić i Mckelworth 2014). Navedeni aspekti utjecaja na morski okoliš vrlo su ograničeno istraživani, te praćeni od strane relevantnih sustava. Tipičan takav primjer su emisije onečišćujućih tvari iz protuobraštajnih boja plovila, posebno bakra (Cu), a koji je bio u fokusu istraživanja istraživačke postaje Martinska Instituta Ruđer Bošković (Cukrov i sur., 2016) i drugih ad-hoc istraživanja (Carić 2011).

Pilot studija u ušću rijeke Krke je uspoređivala povezanost nautičkog turizma i koncentracije ekotoksičnog Cu. Rezultati ukazuju da bi bilo korisno za provesti takva istraživanja. i na ostala jadranska i mediteranska zaštićena morska područja.

Korišten je inovativni pristup kombiniranja različitih izvora podataka:

- video i računalni sustav za automatsko brojanje plovila,
- uzorkovanje površinske vode (180 uzoraka za otopljene i ukupne koncentracije Cu),
- radarske slike morskog prometa,
- snimanje bespilotnom letjelicom (dron).

Nalazi koncentracije Cu u ljetnoj sezoni imali su vrijednosti od 10 do 20 puta veće od koncentracija u zimskoj sezoni, što indicira veliki rizik bioakumulacije i biomagnifikacije, posebno u uvalama, i drugim lokalitetima, gdje je izmjena mora manja, pa je samim time koncentracija veća.

Pilot studija ukazuje da se uz pomoć, manje zahtjevnih, analiza gustoće morskog prometa u kretanju i mirovanju, može postići inicijalna procjena rizika onečišćenja bakrom ali i drugih onečišćenja (ugljikovodici, morski otpad, fekalni koliform i sl.) na što indiciraju i druga istraživanja (Koboević et al 2011, 2018).